

Rijnland heeft hart voor vissen

Hoogheemraadschap werkt aan een gezonde visstand

Tekst Bart E.M. Schaub, Mike Dijkstra, Lucienne Vuister en Rona Vink, Hoogheemraadschap van Rijnland **Fotografie** Jelger Herder en Hoogheemraadschap van Rijnland Nederland

De Kaderrichtlijn Water (KRW) verplicht waterbeheerders te streven naar een gezonde en evenwichtige visstand. De monitoring van de aanwezige visstand vormt daarbij een belangrijk vertrekpunt. Het Hoogheemraadschap van Rijnland neemt deze monitoring serieus.

Met de invoering van de KRW is vis een van de kwaliteitselementen waarop de waterlichamen moeten worden beoordeeld. Met betrekking tot vis worden eisen gesteld aan soortensamenstelling van de visstand, mate van voorkomen en de leeftijdsopbouw van soorten.

In het beheergebied van Rijnland bevinden zich een groot aantal meren en plassen, duinwateren, kanalen, polders met sloten en een uitgebreid boezemstel voor de aan- en afvoer van water. Vanwege deze verscheidenheid is het gebied onderverdeeld in 45 waterlichamen en overige achterliggende gebieden. In al deze wateren leven vissen. Het stelsel van dijken (zeewering, rivierdijken en een uitgebreid netwerk van regionale keringen) met de hierin aanwezige grotere en kleinere gemalen, belemmert echter de migratie van vis van en naar de polders. In het verleden is geen rekening gehouden met vismigratie. Door de komst

van de KRW is Rijnland in het gebied zelf en bij gemalen, op verschillende manieren bezig de situatie voor vis en de migratie van vis in beeld te brengen en, daar waar nodig, te verbeteren. Dit laatste gebeurt bijvoorbeeld door de aanleg van natuurvriendelijke oevers waardoor extra paaiplaatsen voor vis ontstaan, het visvriendelijker maken van gemalen, het onderzoek naar actieve ingrepen in visstand en algemene maatregelen ten behoeve van een goede waterkwaliteit. Het pakket aan maatregelen draagt bij aan het bereiken van de gestelde KRW-doelen en -eisen. Goede monitoringgegevens van vis zijn immers onontbeerlijk.

Metten is weten

Rijnland is met betrekking tot het bemonsteren van de visstand voortvarend te werk gegaan. Zo ligt het in de planning om in 2013 een volledige monitoringronde te ➤

Bij het boezemgemaal Katwijk faciliteert Rijnland glasaalmonitoring van IMARES.

hebben uitgevoerd in het beheersgebied van Rijnland. Daarbij is bijvoorbeeld aandacht voor de monitoring bij migratieknelpunten als gemalen waardoor op maat gesneden oplossingen, bijvoorbeeld voor de paling, kunnen worden ontwikkeld. Ook de meerval wordt in deze monitoring meegenomen. Deze bijzondere vissoort lijkt met een gestage opmars in Nederland bezig te zijn. De monitoring die het Hoogheemraadschap uitvoert, heeft verschillende doelen:

- Inventarisatie: vaststellen wat de toestand van de vis is (populatie-opbouw, samenstelling en conditie), de ontwikkelingen van de visstand en het in kaart brengen van de mogelijke knelpunten in het gebied;
- Effectmeting: het meten van de effectiviteit van de genomen beheermaatregelen.

Met betrekking tot de monitoring zelf zijn er verschillende types te onderscheiden:

- Toestand- en trendmonitoring in waterlichamen. Deze monitoring maakt een verplicht onderdeel uit van de KRW en is bedoeld om de situatie in een waterlichaam en de langetermijntoewijkingen in beeld te brengen. De visstand wordt in beeld gebracht met kuil, zegen en elektrovisserij. Dit gebeurt aan de hand van protocollen.
- Migratiemonitoring bij boezem en poldergemalen: in- en uittrek van diadrome vis waaronder intrek van glasaal en uittrek van schieraal. Met kruisnetten en speciale netten die aan de gemalen worden bevestigd kunnen in- en uittrekkende vissen worden gevangen en geteld.
- Onderzoeksmonitoring. In specifieke gevallen voldoet de toestand- en trendmonitoring niet. Dan wordt er extra onderzoek uitgevoerd. Om een beter beeld van de visstand te krijgen wordt aanvullend gemonitord in de gebieden van verschillende waterlichamen die in open verbinding staan met deze lichamen. Een ander voorbeeld is het aanvullend onderzoek en de monitoring van de meerval in de Westeinderplassen dat in samenwerking met Sportvisserij Nederland wordt uitgevoerd.

Na de vangst en de registratie wordt alle vis weer vrijgelaten.

Niet alles wordt jaarlijks gemonitord. Ongeveer twintig geselecteerde waterlichamen worden eens in de zes jaar bezocht. Hetzelfde geldt voor het meten bij gemalen om van de migratieknelpunten en trek een beeld te krijgen. Gespecialiseerde adviesbureaus die de inhoudelijke expertise hebben om een juiste invulling te geven aan de verschillende monitoringvragen, begeleiden en helpen Rijnland bij de monitoring.

Gemengd beeld

De toestand- en trendmonitoring in meren, plassen, polders en sloten laten een gemengd beeld zien. De onderzochte meren en plassen voldoen daarbij, met uitzondering van het waterlichaam Broekvelden-Vettebroek, nog niet aan de gestelde KRW-eisen en streefbeeld. Over het algemeen domineren de systemen brasem en karper en ontbreken vooral plantminnende soorten. De plant-

De wateren van Rijnland herbergen ook veel bijzondere vissoorten zoals de grote modderkruiper.

minnende vis houdt zich op in aangrenzende vegetatierijke slotenstelsels wanneer deze in open verbinding staan met een waterlichaam. Bij de bemonstering van een waterlichaam worden daarom ook metingen verricht in de aangrenzende gebieden. De grotere onderzochte kanalen worden eveneens gekenmerkt door een dominantie van brasem en door lage aantallen plantminnende en migrerende soorten. Echter, zij voldoen wél aan de eisen uit de KRW omdat hierin hoge dichtheden voor brasem zijn toegestaan. De tot nu toe onderzochte polders laten vervolgens een evenwichtige visstand zien en voldoen aan de KRW-eisen. De visstand in de voedselarme duinwateren is soortenarm met lage dichtheden. Deze wateren voldoen ook aan de gestelde eisen voor dit type water.

Specifieke omstandigheden

Bij het bemonsteren van de visstand in de wateren van Rijnland dient rekening gehouden te worden met specifieke situaties. De aanwezigheid van bellenschermen die in een aantal meren aanwezig zijn om de groei van blauwalgen tegen te gaan, maakt bemonstering met een vistuig als de kuil onmogelijk. Kuilvisserij kan namelijk leiden tot schade aan die installaties. Door toepassing van sonar en inzet van zegen wordt eventuele schade echter vermeden.

Gemalen als barrière

Monitoring van migrerende vis bij de grotere boezemgemalen laat zien dat boezemgemalen belangrijk zijn de voor de uittrek van migrerende vis (waaronder aal). Monitoring laat echter ook zien dat gemalen als barrière werken voor de intrek van migrerende als zoetwatervissen die na het uitmalen willen terugkeren naar het gebied. Er vindt relatief weinig beschadiging plaats bij vis bij passage door de grotere boezemgemalen. Kleinere gemalen worden waar mogelijk en nodig aangepast of voorzien van passages om migratie te bevorderen. De eerste onderzoeken laten zien dat de passages technisch naar behoren functioneren, maar dat de afstelling van het bemalingsregime nog beter kan.

Bijzondere soorten

Bij de bemonstering zijn verschillende bijzondere en/of beschermde soorten aangetroffen zoals bittervoorn, modderkruiper, rivierdonderpadden en rivierprikken. Op grond van deze gegevens wordt een beeld van de verspreiding van deze soorten verkregen. Ook komt er informatie boven water over de aanwezigheid van exoten zoals houting en roofblei.

Ook de haarvaten van het water worden bemonsterd.

Westeinderplassen en meerval

In de Westeinderplassen, een van Rijnlands KRW-lichamen, vindt onderzoeksmonitoring plaats. Deze plassen vormen al enkele eeuwen (vanuit overlevering) een uniek leefgebied voor de Europese meerval. Rijnland is verantwoordelijk voor het handhaven en verbeteren van dit leefgebied. Op dit moment is de habitatkennis van deze vissoort en de populatieopbouw in de Westeinderplassen onbekend. De meerval gedraagt zich anders dan veel andere vis en laat zich met de gebruikelijke technieken moeilijk vangen. Kennis van habitat en populatieopbouw zijn echter noodzakelijk voor de gewenste maatregelen ter bescherming en instandhouding van het leefgebied van deze soort. Het onderzoek met Sportvisserij Nederland (zie ook Visionair nummer 25) dient hierin inzicht te verschaffen. De eerste resultaten laten zien dat er een aanzienlijke populatie van relatief grote meervallen (> 1 meter) in het gebied aanwezig is.

Visrechthebbenden en VBC Samenwerken loont

Bij monitoring is de samenwerking tussen waterbeheerder en belanghebbenden essentieel. Voor de monitoring die Rijnland uitvoert is toestemming nodig van de visrechthebbenden. Vooraf worden deze benaderd en om toestemming gevraagd. Daarnaast werkt Rijnland steeds meer samen in de visstandsbeheercommissie (VBC) om in dialoog met sport- en beroepsvisserij de KRW-visdoelen te realiseren. Rijnland betreft de lokale beroepsvissers bij de uitvoering van de monitoring. Bij het boezemgemaal Katwijk faciliteert Rijnland glasaalmonitoring van IMARES door vrijwilligers hiervoor te werven. Verder wil het Hoogheemraadschap ook gegevens van sportvissers gebruiken. Mits op de juiste wijze verzamelend kunnen hengelvangstgegevens een bijdrage leveren aan het verkrijgen van een goed beeld van de aanwezige visstand en mogelijke veranderingen daarin.

De gegevens die door Rijnland worden verzameld zijn in eerste instantie bedoeld voor eigen doelen. Bij toetsingen

wordt gekeken in hoeverre streefbeeld worden gehaald. Dit gebeurt aan de hand van maatlaten die voor verschillende watertypen zijn ontwikkeld. Een toetsing leidt tot een score op een maatlat. Aan de hand van de score op de maatlat kan gekeken worden waar we staan. De gegevens zijn echter niet alleen interessant voor Rijnland zelf. Ook sport- en beroepsvissers, natuurbeheerders en andere belanghebbenden krijgen hierdoor interessante informatie over de visstand in het gebied.

Op de juiste weg

Rijnland is vanaf 2006 intensief bezig met de visstandmonitoring. Met de uitgebreide visstandbemonstering die in 2013 wordt uitgevoerd in een groot aantal waterlichamen krijgt Rijnland voor het eerst een gedetailleerd beeld van de aanwezige visstand en de meeste knelpunten. In 2015 begint vervolgens een nieuwe monitoringronde. In veel waterlichamen zijn de maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren in de planvormingsfase en daardoor nog niet uitgevoerd. Daarom bestaat de verwachting dat het beeld na afronding van de tweede monitoringronde in 2020, nog niet heel erg ingrijpend zal zijn veranderd. In Rijnlands beheergebied is wel prioriteit gegeven aan uitvoering van maatregelen in de Reeuwijkse en Nieuwkoopse Plassen. Tegen die tijd zullen in deze plassen de eerste (mogelijke) verschuivingen in de visstand waarneembaar zijn. Wanneer daar effecten worden gemeten worden, weet Rijnland als waterbeheerder dat ze op juiste weg is. Voor de KRW zal in 2027 de visstand evenwichtig moeten zijn. Wij zijn er van overtuigd dat Rijnlands monitoringprogramma hier een belangrijke bijdrage aan levert. **V**

Voor iedereen toegankelijk

De monitoringgegevens en resultaten zijn opvraagbaar bij Rijnland of te downloaden via www.rijnland.net.